

UTVRĐIVANJE I PROŠIRIVANJE GRADIVA

Nikola Batušić:
RIJEČ MATI ČINA
– *Krležin kazališni krug.*
Biblioteka Razotkivanja,
Naklada Ljevak, Zagreb,
2007.

Nabrojimo li samo krucijalne sintetske knjige iz doista bogata opusa akademika Nikole Batušića, a koje mu priskrbuju atribut *barda* nacionalne teatrologije (*Povijest hrvatskoga kazališta, Uvod u teatrologiju, Hrvatska kazališna kritika, Hrvatska drama od Demetra do Senoe, Gavella – književnost i kazalište, Hrvatska drama 19. stoljeća, Starija kajkavska drama...*), zanimljivo je da nijednu tijekom svih ovih četrdeset godina rada nije posvetio Miroslavu Krleži. Naglašavam tu “neobičnost” stoga jer se od uglednoga teatrologa koji se već od svojih znanstvenih početaka posvećivao velikim temama, odnosno sintezama (što je rezultiralo nizom ovih nezaobilaznih naslova), to na neki način stalno i očekivalo. Dakako, Krleža je i u Batušićevoj teatrologiji konstanta, nezobilazna književna i kazališna figura na način na koji je svojom snagom i sjenom, uostalom, i odredivao hrvatski kulturni prostor. Izvanredno poznavanje Krleže jest *conditio sine qua non*, ali uvijek vam se može činiti i da je “tržište” tekstova o Krleži nekako zasićeno, može se učiniti čak i iscrpljenim, ili se pak čini da je sintetičnost teme iscrpila

personalna enciklopedija, u kojoj i akademik Batušić opisuje niz natuknica. Posve suprotno nizu mnogih svojih knjiga, ogledi sabrani u knjizi što se bavi Krležinim kazališnim krugom *RIJEČ MATI ČINA* razotkrivaju kako se profesor Batušić tijekom niza godina Krležom, naime, bavio *konoserski*, kao pravi znalac koji – čitajući dobro poznatu partituru – traži (i pronalazi!) samo neke nove i neistražene motive, rakurse, reflekske toga djela na druge i drugih umjetnika u vezama s Krležom, mislimo na one kazališne. Batušić u uvodu naglašava da je u njegovu središtu “Krležin kazališni čin”, odnosno da su ga zanimali neki osebujni aspekti Krležinih veza s kazalištem. Poigravajući se naslovom Krležine pjesme *Riječ Mati Čina*, Batušić je u krugu Krležina teatra, u kojemu je – za njega – autorova *Riječ Mati* specifičnoga Čina, onoga *kazališnog*, nekonvencionalno čitao njegov opus te neke aspekte i relacije njegova sveobuhvatnog utjecaja u našem kazališnom kontekstu.

Šesnaest ogleda moglo bi se podijeliti u dvije cjeline. Funkcionirajući kao uvodni tekst ili bolje rečeno kao polazna pretpostavka cjeline, prvi je ogled svojevrsan nacrt za povijest relacija između *Krležinih drama i hrvatske dramatičke*, gdje autor naglašava kako je razvitak hrvatske drame od 1914., odnosno *Legende*, pa sve do nekih aspekata dramskoga pisma krugovaške generacije, nemoguće analizirati bez prosudbe relacija Krležinih drama i cjelokupne hrvatske dramatičke spomenutoga razdoblja. Slijedit će potom niz detaljistički fokusiranih otkrivačkih čitanja: o Krležinim pogledima na scensku praksu, odnosno o redateljskim intencijama upisanim u dramolet *U predvečerje* (*Škroviti redatelj dramoleta U predvečerje*), o genezi drame *U logoru*, čiju inkubaciju nalazi u dnevnicima [Čitajući Krležine Dnevnik (geneza drame U logoru)], dokazujući podudarnost između citiranih dnevničkih zapisa i prizora drame, o *Tri Krležina dramska slikara* (*Michelangelo, Leone, Aurel*) u kojima Batušić traži odgovor na pitanje koji su i kakvi razlozi vodili pisca u izboru njegovih fikcijskih umjetnika, analizirajući tu snažnu tematsku silu slikarstva u Krležinu djelu, o *Zemljopisnom i dramskom prostoru Kamila Gregora*, gdje teatrolog pokazuje kako je u tom liku Krleža “rado gledao i neke crte svoje vlastite fizionomije”. Batušić istražuje i *Scensku recepciju Legendi i Krležine pogleda na europsku pozornicu i Krležin dvoboj s našom dramskom baštinom*.

Nevidljivom se crtom potom odvaja druga cjelina knjige u kojoj je sedam ogleda u kojima Batušić u Krležinu opusu razotkriva relacije, odnosno implicitne dijaloge između pojedinih tekstova ili opusa drugih umjetnika – redatelja koji su ga kazališno negirali (*Josip Bach i moderna*) ili afirmirali (*Prvi Krležin redatelj Branko Gavella*), stranih (*Krležina Golgota i drame Ernsta Tollera*) i domaćih autora koji na različite, pa možda čak na prvi pogled i nevidljive načine pripadaju njegovu krugu (npr. *Erich Singer, krležijanac prije Krleže, Domobraska proza Tita Strozija*). Posljednji je ogled posebno zanimljiv: riječ je o dijaloškoj kozeriji *Stvaranje nove drame* podnaslova “komedija u pol čina” autora Malvoglija Kontrabasa, što je pseudonim Slavka Batušića, a koji ga objavljuje u časopisu “Comedia” 1925. Ta duhovita scena događa se na fašnik 1925. u pokusnoj dvorani HNK-a, a dramski su likovi Batušićeve parodije hrvatski dramatičari Krleža, Begović, Pecija, Nehajev, Dimović, Kulundžić, Ivakić, Lovrić, Strozzi, kojima u dijalogu parafrazira i literarni stil, ali i značajke. Direktor drame i redatelj Branko Gavella iz tog furioznog verbalnog nasrtaja pisaca može na kraju samo pobjeći glavom bez obzira i vikati: “U pomoć, vatrogasci.” Parodirane crte vlastitih fizionomija hrvatski su dramatičari doista mogli prepoznati, ali Nikola Batušić danas književnoteorijski analizira dramolet, objavljujući njegov tekst na kraju svoje interpretacije, a koji tako označava i kraj knjige *Riječ Mati Čina*. A taj se kraj kroz duhovit tekst autorova znamenita prethodnika Slavka Batušića može čitati različito, kako vam drago; sudbina je pisca u kazalištu, doduše, teška i za pisca i za kazalište, ali uvijek iznimno zanimljiva za teorijske i povijesne interpretacije vrsnoga teatrologa.

Neprijepornu i općepoznatu činjenicu o Krležinu utjecaju na naš književni i kazališni život, Nikola Batušić na inovativan je način preispitivao i interpretirao te kroz svoje ogleda pokazao kako se na Krležinu temu mogu napisati (i onkraj sinteza) još neka nova teatrološka poglavlja. Bez obzira na temu, obilježje Batušićeva teatrološkoga pisma znanstvena je akribičnost kao temeljna pretpostavka njegove interpretacije, koja podrazumijeva i komparativne usporedbe, odnosno poznavanje europske kazališne povijesti, književnosti i kulture općenito. Krleža se, dakle, našao u fokusu teatrološko-metodo-

loškoga i interpretacijskoga pristupa znanstvenika europskoga formata Nikole Batušića. *RIJEČ MATI ČINA* nedvojbeno je iznimno djelo koje znanstvenoj (a jednako tako i kulturnoj) javnosti pruža nova promišljanja na temu Krleže i kazališta, o kojima do sada nije bilo sličnih studija.